

■ ЕКОНОМІКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 658.114

**ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ
ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ©**

В.В. БЛИК,
*доктор економічних наук, доцент,
директор ННЦ «Інститут
післядипломної освіти
та курсової підготовки»,
Черкаський національний Університет
ім. Богдана Хмельницького
(м. Черкаси)*

У статті розглянуто основні наукові підходи до особливостей процесів оцінювання підприємницької діяльності в контексті економічної безпеки. Автором обґрунтовано, що основним інформаційним джерелом для оцінки рівня інноваційно-інвестиційної активності та економічної безпеки, а також їх взаємного впливу, слугують дані про фінансово-економічні результати підприємницької діяльності, які формуються на підставі даних фінансової звітності. Розрахунок більшості інтегральних показників, бальних оцінок та формування експертних думок здійснюється на підставі порівняння, узагальнення або нормування основних коефіцієнтів фінансово-майнового стану підприємства, як безпосередньо аналізованого підприємства, так і оцінки контрагентного середовища, враховуючи зовнішні важелі впливу і галузеву специфіку функціонування підприємств в ринковому середовищі. У статті представлено огляд існуючих методик оцінки ефективності системи економічної безпеки підприємств, проведено їх узагальнення та групування, а також власне бачення їх особливостей.

Ключові слова: економічна безпека, економіко-математичне моделювання, інвестиції, інтегральний індекс, оцінка, рентабельність, фінансово-майновий стан.

Рис.: 2. Табл.: 1. Літ.: 15.

Постановка проблеми. Проблеми оцінки системи економічної безпеки досить часто розглядалися у сучасній економічній літературі. В працях науковців відсутня єдність не лише в частині методології, а і методів проведення діагностики. Різноманітність наукової думки зумовлена диференціацією мети проведення оцінок і навіть об'єктів. Відповідно, в першу чергу необхідно систематизувати саме цілі діагностики, що зумовлюють вибір предмету та методики проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в економічну теорію і методологію оцінки рівня економічної безпеки підприємств зробили вітчизняні вчені: В.С. Бойченко, М.П. Бутко, І.М. Вахович, Н.В. Дронова, В.О. Єсіна, В.І. Зінченко, М.В. Макаренко, Т.В. Синиця, Д.М. Стеченко, С.А. Тихомиров та ін. Однак поглибленого вивчення потребують питання, що пов'язані з оцінкою її ефективності та дієвості в поєднанні із затратністю та показниками фінансово-майнового стану.

© В.В. БЛИК, 2018

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є огляд та пошук оптимальної методики оцінки ефективності системи економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, діагностиці може підлягати система економічної безпеки підприємства (як комплекс заходів чи структурний підрозділ), стан економічної безпеки підприємства (як певний фінансово-майновий рівень) та рівень економічної безпеки підприємства (як оцінка перспектив діяльності підприємства у зовнішньому середовищі) (рис. 1).

Рис. 1. Підходи до оцінювання економічної безпеки

Джерело: складено автором

У зв'язку із різними цілями проведення оцінок, відрізняються і методики їх проведення. У ході дослідження економічної літератури відповідної тематики вдалося виокремити кілька основних теоретичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств: функціональний, індикаторний, експертний та вузькофункціональний (рис. 2). Під поняттям підходів ми розуміємо сукупність однотипних прийомів та способів проведення оцінки.

Розглянемо деякі методики більш детально. К.С. Горячева [2] у своїй праці наводить наступну систематизацію підходів оцінювання економічної безпеки підприємства з зазначенням їх недоліків:

Рис. 2. Підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства
 Джерело: [7]

- індикаторний (порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з пороговими значеннями індикаторів її рівня) (Т. Гладченко, М. Дмитрієва, В. Тамбовцев). За такого підходу найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається при умові, що уся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не за рахунок інших [4];

- ресурсно-функціональний [3]. Такий підхід дуже широкий, оскільки, по-перше, процес забезпечення фінансової безпеки ототожнюється фактично з усією діяльністю підприємства і, по-друге, зводиться до оцінки використання ресурсів на підприємстві;

- на основі використання критерію «мінімум сукупного збитку, який завдається безпеці» (Е. Бухвальд, Н. Гловацька, С. Лазуренко, В. Шликов) [1]. Цей критерій дуже важко розрахувати через відсутність необхідних для цього бухгалтерських і статистичних даних. Такий показник можна буде розрахувати лише експертним шляхом, який має свої межі точності;

- з огляду на достатність оборотних коштів (власних і позикових) для здійснення виробничо-збутової діяльності (С. Ілляшенко) [3]. Цей підхід дуже вузький, оскільки охоплює не всі сфери фінансової діяльності підприємства і, відповідно, фінансової безпеки.

3. Такулов [13] проводить систематизацію підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств, виділяючи наступні підходи:

- за допомогою інтегрального показника (Т. Васильців, Л. Зима, С. Ілляшенко, Е. Камишнікова, С. Капітула, П. Кравчук, А. Меліхов, Н. Реверчук, Р. Руденський, Т. Тимофєєв, Л. Шемаєва, С. Яременко). Інтегральний показник формується на підставі думок експертів щодо одиничних оцінок функціональних складових економічної безпеки, наслідком чого є суб'єктивізм як при розрахунку одиничних оцінок функціональних складових, так і при розрахунку інтегрального показника. Також цей інструмент оцінювання економічної безпеки повинен налаштуватися

під специфіку конкретного підприємства, а це ускладнює практичне застосування даного підходу до оцінювання системи економічної безпеки підприємства;

- за допомогою групи індикаторів (М. Бендіков, Н. Капустін, Д. Ковальов, Т. Сухорукова). Даний інструмент оцінювання економічної безпеки повинен налаштовуватися під специфіку конкретного підприємства. На сьогодні не існує єдиної думки щодо переліку складових індикаторів групи та граничних значень показників, що ускладнює практичне застосування цього підходу до оцінювання системи економічної безпеки підприємства [4];

- фінансовий підхід оцінює економічну безпеку за фінансовим результатом діяльності підприємства – виручкою від реалізації, прибутком та/або прибутковістю (К. Горячев, Ю. Кім, А. Кірієнко, Д. Пілова, В. Пономарьов, Н. Соломянок). Даний підхід ототожнює економічну безпеку із прибутковістю та ефективністю діяльності підприємства;

- підхід з позиції економіко-математичного моделювання полягає у розробці та використанні для оцінки економічної безпеки економіко-математичних моделей за основними показниками, визначеними в регресійних рівняннях (Т. Кузенко, Н. Подлужна, І. Хома, Д. Ковальов, І. Плєтнікова). Наукоємність даного підходу, яка виражається в необхідності опанування серйозним математичним апаратом аналізу, є основною для підходу до оцінювання економічної безпеки.

Л. Матвійчук [9] проводить систематизацію підходів до визначення рівня економічної безпеки підприємства з розділом на три великі групи:

- ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки як складової економічної безпеки (С. Ілляшенко, Ю. Кракос, Н. Серик, О. Ареф'єва, Т. Кузенко, Л. Донець, Н. Ващенко);

- ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки на основі визначення загального стану фінансової діяльності підприємства (І. Бланк, І. Александров, О. Орлова, А. Половян, О. Підхомний, Л. Яструбецька);

- ті, що пропонують визначати інтегральний показник фінансової безпеки підприємства, що, у свою чергу, поділяються на:

- а) на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів (Т. Косянчук, Л. Гомілко, О. Пластун, О. Кириченко, І. Кудря);

- б) на основі визначення рівня безпеки складових фінансової безпеки (К. Горячева).

Грунтовний аналіз підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства з відокремленням недоліків їх практичного застосування зроблено Н. Карачиною [6]: з позиції ресурсно-функціонального підходу (Є. Олейніков, С. Покропівного, О. Федоніна, Л. Омелянович, Г. Дем'яненко, Є. Крихтін, М. Фоміна, Г. Ейтутіс, С. Капітула, О. Бондаренко, Л. Зима, О. Бондаренко). Відсутність показників оцінки кожної функціональної складової економічної безпеки підприємства, ототожнення фінансової безпеки із ефективністю, значна частина показників розраховуються на підставі інформації, яка є комерційною таємницею підприємства або взагалі є неможливою для отримання; фінансовий підхід (Н. Подлужна, В. Пономарьов). Сформовані показники оцінки економічної безпеки – обсяг та якість прибутку є недостатніми для висновку щодо стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз, важкодоступною є інформація щодо інвестицій підприємства за рахунок реінвестованого прибутку та обсягу коштів, необхідних для забезпечення економічної безпеки, а також невизначені структурні елементи зазначених коштів;

індикаторний підхід (О. Барановський, В. Тамбовцев, Ф. Євдокимов, О. Бородін). Запропонований методичний підхід є поверхневим, він не розкриває можливостей практичного застосування для оцінки економічної безпеки підприємства [4].

С. Марущак [8] за результатами дослідження виділяє такі основні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств:

- індикаторний (Д. Ковальов, Т. Сухорукова, В. Тамбовцева, О. Барановський, М. Бендиков, І. Ігнат'єва). Процес визначення індикаторів є дискусійним, особливо в частині методичної основи, котра повинна враховувати особливості діяльності підприємства, динаміку зовнішнього оточення суб'єкта дослідження тощо, складу показників-індикаторів, визначення для них порогових значень. За таких умов та при недостатньо точному встановленні кількісних значень індикаторів неправильно може бути витлумачений і рівень економічної безпеки, що, в свою чергу, може призвести до неадекватних управлінських рішень у сфері забезпечення відповідного рівня економічної безпеки [4];

- ресурсно-функціональний (Є. Олейніков, С. Ілляшенко, Є. Ареф'єва, П. Попович). При цьому економічна безпека підприємства розглядається надто детально і ототожнюється з самою діяльністю підприємства;

- програмно-цільовий, що базується на інтегруванні показників, які визначають рівень економічної безпеки підприємства (Ф. Євдокимов, Н. Федоров, Д. Ковальов, І. Плєтнікова, Н. Реверчук). Головним недоліком описаного методу є значний вплив суб'єктивного фактора, тобто значний вплив думки експертів. У даному випадку не визначено види локальних функцій, що не дозволяє зрозуміти алгоритм їх розрахунку [4];

- фінансовий (М. Кизим, В. Забродський, В. Зінченко, О. Бакаєв, Г. Козаченко, О. Ляшенко). Досить опосередковано характеризує рівень економічної безпеки підприємств. Безперечно, прибуток – суть інтересів підприємства, він є результатом, який відображає сукупні зусилля щодо створення безпечних умов функціонування, тобто таких, які й дозволяються задоволення інтересів.

М. Рета та А. Івановою [11] було узагальнено наступні методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств:

- традиційні (базуються на оцінці ефективності та надійності функціонування підприємства):

- базується на оцінці показників ефективності функціонування підприємства та захисту його майна і ресурсів;

- базується на оцінці показників фінансової стійкості підприємства;

- базується на теорії розпізнавання кризових станів підприємства;

- базується на методах розпізнавання банкрутства;

- нетрадиційні (базуються на оцінці рівня розвитку, ризиків, ринкової вартості підприємства):

- базується на порівнянні величини інвестицій підприємства і ресурсів, необхідних для підтримки економічної безпеки;

- базується на визначенні ринкової вартості та економічної захищеності капіталу підприємства;

- базується на оцінці стану ризиків, виявленні системних ризиків його розвитку.

На превеликий жаль, таке достатньо цікаве узагальнення підходів до оцінювання економічної безпеки не поєднано авторами з критичним аналізом переваг та недоліків їх практичного застосування [12]. Т. Іванюта [5], проаналізував підходи різних авторів до оцінки економічної безпеки підприємства, систематизувала їх на наступні:

- підхід на основі аналізу фінансового стану підприємства (Н. Іванова). Недоліки – аналізує лише фінансову складову економічної безпеки, великий обсяг розрахунків;

- прибутково-інвестиційний підхід (Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, Ю. Шутяк). Недоліки – не для всіх розрахунків легко знайти чіткі об'єктивні дані, підхід заснований на отриманому чистому прибутку, аналіз економічної безпеки лише з точки зору відтворення;

- тримірний підхід (С. Довбня, Н. Гічов). Недоліки – значний обсяг розрахунків, суб'єктивний підхід до визначення коефіцієнтів значимості показників, складність у визначенні можливих рекомендованих значень індикаторів економічної безпеки, необхідність розроблення для кожного окремого підприємства коефіцієнтів значимості показників та можливих рекомендованих значень індикаторів економічної безпеки підприємства;

- ресурсно-функціональний підхід (С. Покропивний, Л. Мельник, О. Карінцева, С. Ілляшенко, О. Кравчук, П. Кравчук, Л. Омелянович, Г. Долматова, О. Скорук). Недоліки – немає чіткого переліку показників у межах визначених функціональних складових, чітких критеріїв оцінки рівня безпеки, чіткої шкали градації станів економічної безпеки, суб'єктивна оцінка деяких складових економічної безпеки, складність розрахунків деяких складових, відносна складність стандартизації показників та визначення комплексних показників окремих складових;

- індикаторно-індексний підхід (Д. Ковальов, Т. Сухорукова, О. Бандурка, В. Духов, К. Петрова, І. Червяков). Недоліки – значні обсяги розрахунків, складність встановлення рівня індикатора для порівняння з фактичними показниками, відсутність узагальнюючого показника економічної безпеки підприємства, оцінює, в основному, лише фінансову складову (фінансовий стан) діяльності підприємства (фінансову стабільність, платоспроможність, маневреність, ліквідність), основний показник економічної безпеки (індекс дієвості) враховує лише досягнення мети і не враховує ресурси, витрачені на її досягнення.

Н. Пойда-Носик [10] за результатами узагальнення існуючих науково-методичних підходів до оцінки економічної безпеки підприємств зробила їх наступну систематизацію:

- індикаторний підхід (О. Барановський, В. Тамбовцев, Т. Гладченко, М. Дмитрієв, Р. Папехін, К. Горячева) полягає у формуванні системи індикаторів та розрахунку інтегрального індикатора. Однак для підприємств дуже важко визначити граничні рівні, до того ж вони будуть різними для кожного окремого підприємства залежно від галузевих особливостей діяльності, форми господарювання та стану зовнішнього середовища [4]. Крім того, серед науковців та практиків не існує єдиної думки щодо сукупності показників, що характеризують діяльність підприємства і відповідають певному рівню його безпеки;

- відповідно до ресурсно-функціонального підходу (Є. Олейніков, С. Покропивний, С. Ілляшенко, С. Капітула, Л. Зима, О. Бондаренко), оцінка рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання фінансових ресурсів за спеціальними критеріями. При цьому, як правило, виділяються функціональні складові безпеки, питома вага яких при визначенні сукупного критерію визначається на основі думки експертів, що свідчить про значний суб'єктивний вплив на рівень оцінюваної безпеки.

Багато з його положень синонімічні підходам до оцінки ефективності використання ресурсів; програмно-цільовий (інтегральний) підхід (В. Забродський, Т. Кузнецова, Ю. Ткачук, М. Погосов), відповідно до якого оцінка економічної безпеки підприємства ґрунтується на інтеграції сукупності показників, що визначають економічну безпеку. Даний підхід відрізняється високою мірою складності, яка зумовлена використанням математичного аналізу, що ускладнює його застосування в практичній діяльності підприємств.

Враховуючи переваги та недоліки всіх вище розглянутих методичних підходів, Н. Пойда-Носик запропонувала власний стратегічно-цільовий підхід, який повинен базуватися на оцінці рівня досягнення стратегічно важливих фінансових цілей (максимізація чистого грошового потоку, ринкової вартості підприємства, узгодженість основних фінансових інтересів учасників) та передбачає коригування фінансової стратегії розвитку відповідно до рівня економічної безпеки підприємства [10].

Розглянуті підходи до систематизації методик проведення оцінки економічної безпеки підприємств постійно трансформуються у зв'язку з розвитком факторів підприємницької діяльності та зміни кількісних параметрів діагностики.

Окрім того, варто виділити поділ наявних підходів за складовими: частина науковців [14] вважає доцільним розробку спеціалізованої методики для кожного окремого підприємства, а інші [7], навпаки, є прихильниками розробки уніфікованих алгоритмів на підставі інтегрованих показників та оцінок за базовими індикаторами.

Кожен із презентованих підходів має свої переваги та недоліки, а головне – різний інструментарій та джерела. На нашу думку, оптимальна методика оцінки економічної безпеки підприємства повинна відповідати таким вимогам:

- динамічність (врахування змінного середовища існування підприємства);
- репрезентативність (відображення найбільш суттєвих показників, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства);
- достовірність (адекватність відображення стану складової безпеки);
- інформаційна доступність (використання під час розрахунку офіційних статистичних даних, звітності підприємства та публічних експертних оцінок);
- урахування найбільш важливих складових економічної безпеки для підприємства [15].

На практиці ефективним, з нашої точки зору, є застосування одразу декількох підходів, що дасть змогу отримати більш точні результати, порівняти їх та уникнути ряду недоліків та похибок. У площині того або іншого підходу необхідно розглянути методики оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Презентовані в таблиці методики ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку та статистичної звітності, що відображає стан об'єктів на певний момент часу. Тобто в більшості випадків не береться до уваги динаміка індикаторів та їх структурні співвідношення. На нашу думку, методика оцінки економічної безпеки, окрім звітних показників повинна охоплювати основні коефіцієнти фінансового аналізу, а також динамічні показники (абсолютні і відносні прирости), їх тенденції та перспективність за експертними визначеннями. Окрім того, методика оцінки економічної безпеки підприємства повинна охоплювати ряд характеристик зовнішнього середовища та місця досліджуваного об'єкту в ньому, зокрема частки на ринку, середні та максимальні параметри прибутковості по галузі, нормативний рівень рентабельності, співвідношення оборотних та необоротних активів, обіговості коштів, нормативного запасу міцності тощо.

Отже, в результаті проведеного аналізу існуючих методик оцінки економічної безпеки можна зробити висновок про їх різноманітність та недосконалість. На нашу думку, найбільш ефективним стане поєднання індикативних, експертних та бальних методик:

- для оцінки фінансово-економічних показників варто застосовувати індикативні прийоми шляхом їх порівняння з нормативними та галузевими параметрами, при цьому до переліку показників варто додати обсяги та темпи їх приросту, а також коефіцієнти фінансового аналізу;
- для оцінки зовнішніх параметрів, із врахуванням специфіки бізнесу, доречним стане застосування експертного методу;
- для узгодження показників результатам індикативної та експертної оцінки варто присвоїти бальну оцінку;
- шляхом узгодження бальних оцінок відбувається формування інтегрованого результативного показника.

Відповідно до обраної методики проведення оцінки економічної безпеки формується алгоритм її здійснення. Незважаючи на різноманіття існуючих методик, все ж можливо виділити типові етапи алгоритму. Підготовчий етап проведення оцінки економічної безпеки включає в себе встановлення мети та цілей, конкретизацію об'єкту та предмету діагностики, окреслення кола суб'єктів, обрання методики і відповідних їй критеріїв, параметрів і індикаторів. Наступним є етап планування оцінки економічної безпеки, котрий включає визначення відповідальних осіб, терміни та збір необхідної інформації. Після цього – етап аналітичної роботи, що передбачає оцінку кожного компонента чи фактора економічної безпеки. У результаті, на четвертому етапі очікується формування (розрахунок) результуючого інтегрального показника. Якісна діагностика передбачає формування прогнозних показників, яке варто здійснити на п'ятому етапі. Результати оцінки та прогнозування рівня економічної безпеки на наступному етапі узагальнюються у формі рекомендацій для керівництва щодо його підтримки або підвищення. Заключним етапом, що вже виходить за межі оцінки, є впровадження запропонованих заходів. У процесі проведення оцінки стану економічної безпеки відбувається виявлення наявних проблем всередині підприємства та впливу зовнішніх загроз.

Даний процес є значно ширшим за процедури внутрішнього контролю результатів діяльності, аналізу та перспективного планування, узагальнення результатів управлінського обліку. Результати всіх цих компонентів аналітичної роботи виступають елементом забезпечення економічної безпеки, а відповідно – і методики її оцінки. Від обраної методики проведення оцінки економічної безпеки залежить набір індикаторів діагностики, але комплекс компонентів її проведення залишається умовно-стабільним.

Їх можна розділити на агреговані групи, що охоплюють як зовнішні фактори, так і внутрішні. Оцінивши стан виокремлених компонентів економічної безпеки, на нашу думку, можна своєчасно відреагувати на вплив певних загроз та визначити їх взаємний вплив. Окреслений перелік компонентів носить універсальний характер та може бути доповнений, зважаючи на особливості конкретної підприємницької діяльності, її зовнішнє середовище (табл. 1).

Таблиця 1

Агреговані індикатори оцінювання економічної безпеки підприємства

Компонента	Індикатори, що дають можливість оцінити окремі складові економічної безпеки підприємства
1	2
Операційна	Інфраструктура діяльності Логістика Конкурентоспроможність Ефективність виробничих ресурсів Якість продукції
Фінансова	Майновий стан підприємства Фінансовий стан підприємства Прибутковість діяльності Загроза банкрутства
Інтелектуальна	Науково-технічні можливості підприємства Наявність патентів Підвищення кваліфікації персоналу
Кадрова	Освітньо-кваліфікаційний рівень топ-менеджменту Професійний рівень виробничого персоналу Соціальний захист працівників та мотивація персоналу Система охорони праці та умови праці
Правова	Юридичне забезпечення діяльності підприємства Договірна робота Взаємовідносини з контролюючими органами
Інформаційна	Захист конфіденційної інформації Інформаційно-аналітична робота Якість комунікативних зв'язків на підприємстві
Інвестиційна	Інвестиційний потенціал підприємства Інвестиційна привабливість підприємства Наявність потенційних інвесторів
Інноваційна	Інноваційний потенціал Обсяг інноваційної продукції Ефективність від впровадження інновацій
Силова	Протидія рейдерству Безпека персоналу Безпека керівництва Система охорони приміщень та будівель
Екологічна	Навантаження на навколишнє середовище Забруднення повітря в приміщеннях Залежність від природних та енергетичних ресурсів

Джерело: узагальнено автором на підставі [15]

Висновки. Отже, в результаті проведеного аналізу існуючих методик оцінки рівня економічної безпеки підприємств та способів їх систематизації встановлено, що узагальнити дані методики варто у чотирьох основних підходах: функціональний, індикаторний, експертний та вузькофункціональний. Незважаючи на різноманітність методик оцінки економічної безпеки, вдалося сформуванати узагальнений алгоритм їх

проведення та систему агрегованих індикаторів такої діагностики. У дослідженні висвітлено методичні підходи до інтегральної оцінки системи економічної безпеки підприємницької діяльності, які, на відміну від існуючих, містять алгоритм встановлення найбільш дієвих інноваційних елементів проведення діагностики, що дозволяє враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, визначати оптимальний стан суб'єктів інвестиційного процесу у зовнішньому середовищі для подальшого інноваційного розвитку за рахунок інвестиційних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Бухвальд Е., Гловацкая Н., Лазуренко С. Макро системы экономической безопасности: факторы, критерии и показатели // Вопросы экономики. 1994. № 12. с. 25.
2. Горячева К.С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2004. Т. 10. С. 288-295.
3. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке // Актуальні проблеми економіки. 2003. № 3 (21). С. 12-19.
4. Ібрагімов Е.Е. Систематизація методичних підходів оцінки рівня економічної безпеки підприємства // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. № 13. Ч.1. С.90-92.
5. Ігнатенко А.В., Кабанов В.Г., Харченко О.І. Інвестиційне регулювання інноваційної діяльності за умови забезпечення оптимального рівня економічної безпеки України // Актуальні проблеми економіки. 2009. № 4 (94). С. 34-40.
6. Карачина Н.П. Методичний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємства // Логістика : зб. наук. праць. Львів, 2010. С. 302-309.
7. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Київ : Лібра, 2003. 280 с.
8. Марущак С.М. Проблеми застосування існуючих методик оцінки економічної безпеки діяльності підприємств // Наукові праці. Серія «Економіка». 2010. № 132. Т. 145. С. 115-119.
9. Матвійчук Л.О. Методи визначення рівня фінансової безпеки підприємства // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». 2010. № 4(54). С. 330-332.
10. Пойда-Носик Н.Н. Науково-методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. Вип. 1(1). С. 288-292.
11. Рета М.В. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства // Вісник НТУ «ХП». Серія «Технічний прогрес і ефективність виробництва». 2013. № 21(994). С. 29-37.
12. Романюк С.О. Визначення інтегрального інноваційного рівня автотранспортного підприємства // Вісник вінницького політехнічного інституту. 2009. № 6. С. 47-51.
13. Тамбовцев В. Объект экономической безопасности России // Вопросы экономики. 1994. № 12. С. 35-42.
14. Ткаченко Ю. В. Теоретико-методичні засади функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання (на матеріалах промислового комплексу Черкаської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 21.04.02. Черкаси, 2009. 24 с.

15. Черняк О.І., Ставицький А.В. Методика визначення зовнішньоекономічної безпеки України // Экономическая безопасность, разведка и контрразведка. 2002. № 1 (1). С. 3-7.

References

1. Buhvald E., Glovacka N, Lazyrenko S. (1994) Makro systemu ykonomycheskoï bezopasnosti: faktor, kryteryu y pokazately [Macroeconomic security systems: factors, criteria and indicators]. *Voprosy ekonomy. Questions of economy*, 12, 25 [in Ukrainian].
2. Horiacheva K.S. (2004). Otsinka rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Assessment of the level of financial security of the enterprise]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy. Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine*, 10, 288-295 [in Ukrainian].
3. Iliashenko S. (2003) Sostavliaiushchye ekonomycheskoï bezopasnosti predpriyatiya y podkhody k ykh otsenke [Components of the economic security of the enterprise and approaches to their assessment]. *Aktualni problemy ekonomiky. Current problems of the economy*, № 3 (21), 12-19 [in Ukrainian].
4. Ibrahimov E. (2015) Systematyzatsiia metodychnykh pidkhodiv otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Systematization of methodological approaches to assessing the level of economic security of an enterprise]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Scientific Bulletin of Kherson State University*, № 13, Ch.1, 90-92 [in Ukrainian].
5. Ihnatenko A., Kabanov V., Kharchenko O. (2009) Investytsiine rehuliuвання innovatsiinoï diialnosti za umovy zabezpechennia optymalnoho rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Investment regulation of innovation activity provided that the optimal level of economic security of Ukraine is ensured]. *Aktualni problemy ekonomiky. Current problems of the economy*, 4 (94), 34-40 [in Ukrainian].
6. Karachyna N. (2010). Metodychnyi instrumentarii otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Methodical tool for assessing the economic security of the enterprise]. *Lohistyka : zb. nauk. prats. Lviv* [in Ukrainian].
7. Kozachenko H., Ponomarov V., Liashenko O. (2003) Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia : monohrafiia [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of support: monograph] Kyiv : Libra [in Ukrainian].
8. Marushchak S. (2010) Problemy zastosuvannia isnuuychykh metodyk otsinky ekonomichnoi bezpeky diialnosti pidpriemstv [Problems of application of existing methods of assessing the economic safety of enterprises]. *Naukovi pratsi. Seriiia «Ekonomika». Scientific works. The series "Economics"*, 132/145, 115-119 [in Ukrainian].
9. Matviichuk L. (2010) Metody vyznachennia rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Methods of determining the level of financial security of an enterprise]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky». Visnyk of Zhytomyr State Technological University. Series "Economic Sciences"*, 4(54), 330-332 [in Ukrainian].
10. Poida-Nosyk N. (2013). Naukovo-metodychni pidkhody do otsinky rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Scientific and methodical approaches to assessing the level of financial security of the enterprise]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti. Theoretical and practical aspects of economy and intellectual property*, 1, 288-292 [in Ukrainian].

11. Reta M. (2013) Metodichni pidkhody do otsinky rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Methodical approaches to assessing the level of financial security of an enterprise] *Visnyk NTU «KhPI». Serii «Tekhnichni prohres i efektyvnist vyrobnytstva». Bulletin of NTU "KhPI". Series "Technical progress and production efficiency"*, 21(994), 29-37 [in Ukrainian].
12. Romaniuk S. (2009) Vyznachennia intehralnoho innovatsiinoho rivnia avtotransportnoho pidpriemstva [Determination of the integral innovation level of the motor transport enterprise]. *Visnyk vinnyt'skoho politekhnichnoho instytutu. Bulletin of the Vinnytsia Polytechnic Institute*, 6, 47-51 [in Ukrainian].
13. Tambovtsev V. (1994) Obiekt ekonomichnoi bezopasnosti Rossyy [The Object of Russia's Economic Security]. *Voprosy ekonomyyki. Issues of Economics*, 12, 35-42 [in Russian].
14. Tkachenko Yu. (2009) Teoretyko-metodychni zasady funktsionuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia (na materialakh promyslovoho kompleksu Cherkaskoi oblasti): avtoref. dys. Theoretical and methodical principles of functioning of the system of economic security of subjects of management (on materials of the industrial complex of Cherkasy region): author's abstract. dis . Cherkasy [in Ukrainian].
15. Cherniak O., Stavytskyi A. (2002) Metodyka vyznachennia zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy. [Methodology for determining the foreign economic security of Ukraine]. *Ekonomycheskaia bezopasnost, razvedka y kontrrazvedka. Economic security, intelligence and counterintelligence*, 1 (1), 3-7 [in Ukrainian].

ANNOTATION
MAIN APPROACHES TO EVALUATION OF EFFICIENCY OF THE
ENTERPRISES ECONOMIC SAFETY SYSTEM

BILYK Victoria,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Director of the NSC "Institute of Postgraduate Education
and Course Training",
Cherkasy National Bohdan Khmelnytsky University
(Cherkasy)

The article deals with the main scientific approaches to the peculiarities of the process of business evaluation in the context of economic security. The author substantiates that the main information source for assessing the level of innovation and investment activity and economic security, as well as their mutual influence, is the data of financial and economic results of entrepreneurial activity, which are formed on the basis of financial reporting data. The calculation of most integral indicators, ball assessments and expert opinions are based on the comparison, generalization or standardization of the main coefficients of the financial and property status of the enterprise and the assessment of the counteragent environment, taking into account external levers of influence and sector specifics of the functioning of enterprises in the market environment. The article presents an overview of existing methods of assessing the effectiveness of the system of economic security of enterprises, their generalization and grouping, as well as the author's vision of their features.

Key words: economic security, economic-mathematical modeling, investments, integral index, estimation, profitability, financial-property condition.

Fig.: 2. Tabl.: 1. Lit.: 15.

АННОТАЦИЯ ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

БИЛЫК В.В.

*доктор экономических наук, доцент,
директор ННЦ «Институт последипломного образования
и курсовой подготовки»,
Черкасский национальный университет им. Богдана Хмельницкого
(г. Черкассы)*

В статье рассмотрены основные научные подходы к особенностям процессов оценивания предпринимательской деятельности в контексте экономической безопасности. Автором обосновано, что основным информационным источником для оценки уровня инновационно-инвестиционной активности и экономической безопасности, а также их взаимного влияния служат данные о финансово-экономических результатах предпринимательской деятельности, которые формируются на основании данных финансовой отчетности. Расчет большинства интегральных показателей, базисных оценок и формирования экспертных мнений осуществляется на основании сравнения, обобщения или нормирования основных коэффициентов финансово-имущественного состояния предприятия, как непосредственно рассматриваемого предприятия, так и оценки контрагентной среды, учитывая внешние рычаги влияния и отраслевую специфику функционирования предприятий в рыночной среде. В статье представлен обзор существующих методик оценки эффективности системы экономической безопасности предприятий, проведено их обобщение и группировка, а также авторское видение их особенностей.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономико-математическое моделирование, инвестиции, интегральный индекс, оценка, рентабельность, финансово-имущественное состояние.

Рис.: 2. Табл.: 1. Лит.: 15.

Відомості про автора

БЛИК Вікторія Вікторівна – доктор економічних наук, доцент, директор ННЦ «Інститут післядипломної освіти та курсової підготовки», Черкаський національний Університет ім. Богдана Хмельницького (бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, Україна; e-mail: bilyk_v@ukr.net).

БИЛЫК Виктория Викторовна – доктор экономических наук, доцент, директор ННЦ «Институт последипломного образования и курсовой подготовки», Черкасский национальный университет им. Богдана Хмельницкого (бульвар Шевченко, 81, г. Черкассы, 18031, Украина; e-mail: bilyk_v@ukr.net).

BILYK Victoria V. – Doctor of Economics, Associate Professor, Director of NSC "Institute of Postgraduate Education and Course Training", Cherkasy Bogdan Khmel'nitsky National University (81 b. Shevchenko, Cherkassy, 18031, Ukraine; e-mail: bilyk_v@ukr.net).

